

УДК 378.9(73)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-3\(8\)-258-268](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-3(8)-258-268)

Гончарук Валентина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20301, м. Умань, вул. Садова 2, тел.: (067)473-58-07, <https://orcid.org/0000-0002-7323-0590>

Мельник Олександр Васильович, кандидат технічних наук, доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20301, м. Умань, вул. Садова 2, тел.: (093)423-77-13, <https://orcid.org/0000-0003-3888-5441>

Декарчук Сергій Олександрович, старший викладач, кафедра фізики та інтегративних технологій навчання природничих наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20301, м. Умань, вул. Садова 2, тел.: (097)947-48-46, <https://orcid.org/0000-0001-7589-203X>

Мартиненко Лариса Броніславівна, кандидат філософських наук, доцент, кафедра соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20301, м. Умань, вул. Садова 2, тел.: (097)341-25-24, , <https://orcid.org/0000-0003-3095-8001>

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ОСВІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Анотація. Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Глобалізація є процесом втягування світового господарства, який зовсім недавно розуміється як сукупність національних господарств, пов'язаних один із одним системою міжнародного поділу праці, економічних і політичних відносин, ринок і тісне переплетення їх економік на основі транснаціоналізації та регіоналізації. На цій основі відбувається формування єдиної світової мережевої ринкової економіки – геоeкономіки та її інфраструктури, руйнація національного суверенітету країн, які були головними дійовими особами міжнародних відносин протягом багатьох століть. Існує необхідність чітко сформулювати пріоритети участі України в глобалізації, з одного боку, з метою створення ефективних

механізмів для мінімізації її негативних наслідків, а з іншого – використання її для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Процес глобалізації є наслідком еволюції державно оформлених ринкових систем. Основним наслідком цього є світовий розподіл праці, міграція (і, як правило, концентрація) у масштабах усієї планети капіталу, робочої сили, виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технологічних процесів, а також зближення та злиття культур різних країн. Це об'єктивний процес, який має системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. У результаті глобалізації світ стає більш пов'язаним і більш залежним від усіх його суб'єктів. Відбувається як збільшення кількості спільних для групи держав проблем, так і розширення числа і типів суб'єктів, що інтегруються.

У статті розглянуто провідні глобальні тенденції розвитку вищої освіти, охарактеризовано їхній вплив на українську освітню систему, подано пропозиції щодо використання їхнього позитивного потенціалу та подолання можливих негативних наслідків. З-поміж них важливою вважаємо децентралізацію системи вищої освіти, реальну автономізацію ЗВО (включно з економічною діяльністю), розвиток приватного сектора галузі вищої освіти з одночасним запровадженням ефективної системи оцінювання якості освіти, базованої на незалежних агенціях оцінювання якості.

Ключові слова: глобалізація, вища освіта, міжнародна інтеграція, освітні стандарти, стандартизація законодавства, модель майбутньої системи освіти.

Honcharuk Valentyna Anatolievna, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies and Relevant Teaching Methodologies, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20301, Uman, Str. Sadova 2, tel.: (067)473-58-07, <https://orcid.org/0000-0002-7323-0590>

Melnyk Oleksandr Vasylovych, PhD, Associate Professor, Associate Professor Department of Technical and Technological Disciplines, Labor Protection and Life Safety, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20301, Uman, Str. Sadova 2, tel.: (093)423-77-13, <https://orcid.org/0000-0003-3888-5441>

Dekarchuk Serhii Alexandrovich, Assistant Professor, Department of Physics and Integrative Technologies of Natural Sciences, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20301, Uman, Str. Sadova 2, tel.: (097)947-48-46, <https://orcid.org/0000-0001-7589-203X>

Martynenko Larisa Bronislavivna, PhD in Philosophy, Associate Professor, Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20301, Uman, Str. Sadova 2, tel.: (097)341-25-24, <https://orcid.org/0000-0003-3095-8001>

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE MODERN WORLD

Abstract. Globalization is a process of global economic, political and cultural integration and unification. Globalization is a process of involvement of the world economy, which has recently been understood as a set of national economies, interconnected system of international division of labour, economic and political relations, the market and the close intertwining of their economies on the basis of transnationalization and regionalization. On this basis, the formation of a single global network market economy – geo-economics and its infrastructure, the destruction of national sovereignty of countries that have been the main actors in international relations for many centuries. There is a need clearly to articulate the priorities of Ukraine's participation in globalization, on the one hand, in order to create effective mechanisms to minimize its negative consequences, and on the other - to use it to increase the competitiveness of the domestic economy. The process of globalization is a consequence of the evolution of state-based market systems. The main consequences of this are the global division of labour, migration (and, as a rule, concentration) on a global scale of capital, labour, productive resources, and standardization of legislation, economic and technological processes, and convergence and merging of cultures. It is an objective process that has a systemic character, covers all spheres of society. As a result of globalization, the world becomes more connected and more dependent on all its subjects. There is an increase in the number of problems common to the group of states, as well as an increase in the number and types of entities that are integrating. The article considers the leading global trends in the development of higher education, describes their impact on the Ukrainian educational system, and offers suggestions for using their positive potential and overcoming possible negative consequences. Among them we consider important the decentralization of the higher education system, real autonomy of free education (including economic activities), and development of the private sector of higher education with the simultaneous introduction of an effective education quality assessment system based on independent quality assessment agencies.

Keywords: globalization, higher education, international integration, educational standards, standardization of legislation, model of future education system.

Постановка проблеми. Глобалізація у наш час є важливою проблемою для вищої освіти, бо від адекватного впровадження у процес утворення складових елементів глобалізації та інтернаціоналізації залежить, по суті, сама модель майбутньої системи освіти, або інакше – рівень кваліфікації трудових ресурсів. У зв'язку з цим слід поєднувати зусилля щодо розвитку освіти, зберігаючи при цьому національні досягнення та традиції. Це дозволить зробити українську вищу освіту більш конкурентоспроможною. Необхідно

розвивати міжнародну інтеграцію, зберігаючи все найкраще із власного досвіду. Саме тому є необхідність чітко сформулювати пріоритети участі України в глобалізації, з одного боку, з метою створення ефективних механізмів для мінімізації її негативних наслідків, а з іншого – використання її для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Система освіти є одним з головних, відносно самостійних соціальних інститутів. Кризові явища в системі освіти негативно позначаються на всіх сторонах суспільного життя, створюють загрозу національній безпеці, а в перспективі можуть стати (якщо вже не стали) одним із джерел глобальних колізій. Звідси, необхідність пошуку нових підходів до вирішення і традиційних, і принципово нових проблем, що виникають у сфері освіти, необхідність переосмислення сутності процесів, що відбуваються. Інформатизація сучасного освітнього процесу по-новому визначає мету та завдання освітньої системи. Запорукою «успішності» молодого фахівця стає швидкість орієнтації в інформаційному просторі – інформованість, а не стійкі професійні знання, що часто нині трактується як негативний наслідок інформатизації освітнього простору. Можна стверджувати, що глобалізація є найбільш дискутованою і водночас найменш зрозумілою тенденцією сучасного світу. Існує багато концепцій і підходів до визначення того, що розуміти під глобалізацією, які аспекти та сфери вона охоплює, наскільки вона виявляється універсальною та всеохоплюючою тенденцією світового політичного процесу.

Такі автори, як, зокрема, Дж. Біллінгтон, А. Вебер, Дж. К'еза, Ю. Яковець, З. Яхимович, К. Градов досліджують феномен «розколотої цивілізації» як результату технологічних та інформаційних перегонів, що нав'язуються світовій спільноті найбагатшими, найбільш розвиненими країнами. Для багатьох країн це може обернутися збільшенням бідності, поглибленням соціального розшарування, загостренням конфліктності. Як відповідь на спроби апологетів глобалізації реалізувати подібний сценарій виникають нові форми протестних рухів, у яких беруть участь десятки, а іноді й сотні тисяч людей. Вони виступають переважно за іншу форму глобалізації – суто гуманістичний інтернаціоналізм, відкидають технократизм.

Проте, на наш погляд, проблему не можна вважати вирішеною, її складність та важливість для теорії і практики спонукає до подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформаційні процеси в різних секторах національних економік в глобалізаційну епоху, їх знаннєвий та науково-освітній характер, рушійні сили, формати і механізми всебічно висвітлені у працях таких іноземних учених, як: Дж. Акерлоф, В. Вікрі, Д. Белл, І. Брінклі, Г. Бхатт, Х. Герцфельд, М. Грановеттер, Б. Гринвальд, К. Голдін, А. Кортес, Т. Левіт, Т. Ловсон, А. Локет, Ф. Махлуп, К. Павітт, М. Порат, Дж. Річардсон, Р. Самет, М. Спенс, Дж. Стигліц, С. Маргінсон, Дж. Міррліс, Х. Новотні, І. Нонака, Е. Тоффлер, Т. Умесао, Т. Фрідман, А. Хайек,

М. Чиксентмихаї, Ю. Хаяші. Домінантні тенденції конкурентного розвитку в глобальному науково-освітньому просторі розкрито в роботах Р. Абея, Ф. Альтбаха, О. Андерсена, А. Бранденбургера, О. Вільямсон, П. Друкера, Б. Джессопа, Д. Ернста, М. Ефельсберга, Б. Кларка, Ф. Коока, Р. Лукаса, Я. Луо, Б. Нейлбаффа, М. Портера, К. Прахалада, П. Салберга, Д. Салмі, Дж. Тіда, Г. Хамеля, П. Шапіра, Й. Шумпетера, Х. Чесбро.

З-поміж українських учених та науковців пострадянського простору, які досліджують означену проблему, відомі своїми працями та діяльністю В. Андрущенко, Л. Антонюк, О. Архіпов, Ю. Бажал, В. Базилевич, Т. Боголіб, О. Білорус, В. Білошапка, В. Вергун, В. Глушков, Р. Заблоцька, І. Зарубінська, О. Зернецька, М. Згуровський, В. Іноземцев, С. Калашнікова, І. Каленюк, А. Колот, М. Кольчугіна, В. Кремень, О. Куклін, В. Куриляк, В. Луговий, Д. Лук'яненко, В. Макаров, А. Матвійчук, Б. Мільнер, А. Мокій, О. Молчанов, Т. Мельник, В. Мунтіян, С. Ніколаєнко, Т. Оболенська, В. Олійник, Є. Панченко, Б. Патон, А. Поручник, Г. Почепцов, В. Рокоча, Є. Савельєв, В. Співаковський, Я. Столярчук, І. Тимошенко, В. Чужиков, А. Чухно, О. Шнирков, Т. Фініков, А. Філіпенко та інші.

Американські автори пишуть, що «...США виграють від становлення взаємозалежного і глобального світу з тієї простої причини, що їх власне суспільство вже частково глобалізоване і живе в умовах, коли окремі люди і різні їх об'єднання постійно вишуковують правила поведінки, котрі не порушували б їх взаємовідносин. Америка зараз опинилася в центрі світу через те, що весь світ перебуває в Америці... Глобалізація підриває модель національної держави, успадковану від часів американської боротьби за незалежність і французької революції, підриває навіть її легітимність. Тому першою, хто відчув наслідки глобалізації та змушений був до неї адаптуватися, стала американська держава» [1].

Американізація, по суті, є конкретизацією глобалізації з включенням в неї елементів американської національної культури. Особливості американізації в галузі культури полягають в ірраціоналізації раціональних матриць, в спрямованості на кількісні характеристики (комерціалізація), готовність до вживання (оперантність) та підтримки певного рівня якості. А також у віртуалізації культурних зразків. Щоправда, далеко не всі американські дослідники впевнені, що ХХІ століття пройде під гаслом «американізму» та безумовної гегемонії США [2, с. 7].

Мета статті – виявити те, яким чином глобалізація сприяє уніфікації освітніх стандартів у світі.

Ціль може бути досягнута шляхом вирішення таких завдань:

- розглянути сутність глобалізаційного процесу та його властивості;
- виявити вплив глобалізаційного процесу на освіту в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Україна є демократичною, соціальною, правовою державою, повністю інтегрованою в цілісну універсальну систему

правовідносин. Тому аспекти дотримання нашою державою міжнародних стандартів права на освіту, стандартів діяльності системи вищої освіти мають для нашої держави безперечну важливість. При цьому процеси європейської інтеграції та забезпечення права Українського народу на сталий розвиток роблять питання вірного визначення змісту міжнародних стандартів права на освіту життєвим для вітчизняної науки [3], зокрема й для теорії міжнародного публічного права.

Глобалізація освіти – це збірне поняття, яке вміщує процеси, явища, тенденції та закономірності розвитку освіти на глобальному рівні. Вона є об'єктивним незворотнім процесом, який обумовлений соціально-економічним, політичним і культурним зближенням країн і народів. Глобалізація освіти формує свою філософію і світогляд, мораль і систему цінностей. Її прояв двоякий: з одного боку, глобалізація є об'єктивним процесом інтеграції освітніх систем, який сприяє взаємопроникненню культур, обміну інформацією та досвідом, можливості наукової та академічної мобільності, веде до можливості використання і оволодіння різноманітними педагогічними концепціями й методиками, взаємному визнанню дипломів.

Можна стверджувати, що культурна глобалізація вищої освіти є нерівномірним, суперечливим і складним явищем. Для країн, що не вписуються у цю модель, зокрема й для України, культурна глобалізація вищої школи матиме, ймовірно, такі наслідки:

- популяризацію глобальних мультикультурних цінностей;
- посиленню світового домінування євроатлантичної культури;
- появі зарубіжних освітніх провайдерів на територіях національних держав;
- втраті національної культури й ідентичності.

Участь універсальних міжнародних організацій у регулюванні фундаментальних відносин у сфері вищої освіти має відбуватися, насамперед, в рамках Статуту ООН, Статуту ЮНЕСКО та Угоди між ними. Ці засади подальшого формування міжнародних стандартів вищої освіти у такому вигляді сформувалися вже у 1945–1946 роках [4, с. 185]. Варто вказати, що рівень залучення інших, крім ЮНЕСКО, спеціалізованих інституцій ООН у питання вищої освіти є нижчим, й тому їх діяльність детально у цій роботі не розглядається. Водночас, як можна буде побачити надалі, інші інституції ООН можуть мати власні підходи до організації співпраці вищої освіти, зокрема в рамках діяльності відповідних профільних міжнародних освітніх закладів. Згідно з резолюцією 34/111 Університет Миру мав займатися, насамперед, здійсненням післядипломної освіти (підготовкою аспірантів).

До складу Комісії, яка мала готувати проект його Статуту та Міжнародної угоди, було включено представників Генерального секретаря ООН, Генерального директора ЮНЕСКО, ректора Університету ООН, представника міжнародної наукової спільноти, п'ять експертів, які мали бути призначеними

Генеральним секретарем ООН, та двох представників уряду Коста-Ріки, на території якої мав діяти Університет Миру [5].

Таким чином, можна побачити, що до формування статусу Університету Миру залучалися саме представники освітнього середовища, у якості відповідних експертів. Вказаною Комісією були опрацьовані Загальні принципи, за якими мир не слід більше розглядати як концепцію завершення конфлікту або як дипломатичний компроміс, а слід домагатися встановлення і забезпечення миру «за допомогою найбільш цінного і ефективного засобу, що є у людства, – освіти». Адже досі, відзначалося в Загальних принципах, такого не відбувалося й механізм «освіти з питань миру» не використовувався, хоча «оскільки освіта є інструментом науки і техніки, вона тим більш має бути використаною для здійснення цього основного права людини [на мир]» [5]. Вказані тези про освіту з метою миру дозволяють стверджувати, що передумови утворення ООН Університету Миру носили насамперед ідеологічний та політико-правовий, а не практичний характер.

Євроінтеграційний курс України зумовлює особливу актуальність для стандартів вищої освіти, встановлених у праві Європейського Союзу (далі – ЄС). Як вказувала А. Савіна, у середовищі організаторів європейської освіти наявне розуміння чисельних проблем та викликів, пов'язаних із зближенням освіти окремих європейських держав, що мають різні умови соціально-економічного розвитку та педагогічні традиції. При цьому зазначеним автором констатується, що формування напрямів освітньої політики ЄС триває в умовах глобальних процесів, які загострюють стійкі протиріччя, зокрема між конкуренцією та рівністю можливостей, між необмеженим поширенням знань та обмеженими можливостями людини їх засвоювати. За цих умов вища освіта сприймається в ЄС у рамках «демократичного ідеалу, здатного генерувати і підтримувати почуття солідарності всіх людей», додає А. Савіна [6, с. 54]. Таке визнання певного ідеалізму в підході ЄС до питання та викликів вищої освіти слід підтримати, зважаючи на наступний аналіз джерел права ЄС.

Враховуючи імперативну затребуваність інтернаціоналізації вищої освіти в умовах глобалізації майже усі заклади вищої освіти (ЗВО) в усіх країнах по всьому світу не просто залучені в міжнародну діяльність, а прагнуть розширити її, демонструючи при цьому відміни у розумінні її цінностей, цілей, завдань і засобів. Як зазначається у комюніке Всесвітньої конференції UNESCO із вищої освіти «Нова динаміка вищої освіти і наукових досліджень для зміни і розвитку суспільства», – «Нова динаміка перетворює ландшафт вищої освіти і наукових досліджень. Необхідно зміцнювати партнерські стосунки і узгоджувати дії на національному, регіональному і міжнародному рівнях з метою забезпечення якості і усталеності систем вищої освіти в усьому світі» [7].

Саме у відповідь на цю потребу інтегративної трансформації вищої освіти розпочалася і продовжує інтенсивно розгортатися її інтернаціоналізація. Але інтернаціоналізація є не тільки відповіддю на потреби розвитку вищої освіти, а

відповідає і потребам міжнародної економічної, соціальної, політичної та культурної інтеграції, що наростає в умовах глобалізації.

Вона також є відповіддю на виклики глобальних проблем сучасності, які можуть бути вирішені лише за допомогою спільних зусиль світової спільноти на засадах продуктивного міжнародного співробітництва, що потребує формування у молодого покоління сучасного глобального мислення, глобальної відповідальності, здатності та вміння жити разом, системи глобальної і міжкультурної компетентності, професійної мобільності тощо [8; 9].

Розширення систем вищої освіти у розвинутих країнах породжується об'єктивним попитом на вищу освіту, що існує в суспільстві. Вища освіта нині вважається необхідною (але дедалі більше – не достатньою) умовою отримання в майбутньому кращої роботи та просування вгору щаблями соціальної драбини. В Україні та інших пострадянських державах, де в минулому вища освіта справді була елітною і давала реальні соціальні переваги, подальшому розширенню системи освіти сприяє й інерція суспільної свідомості.

Крім того, у пострадянських суспільствах можливість отримання вищої освіти для більшості молодих людей стала частиною неписаного суспільного договору між владою і населенням: можливість отримання вищої освіти (часто номінально або реально безкоштовної) для дітей розглядається як своєрідна компенсація за незадовільне соціально-економічне становище, у якому протягом тривалого часу перебуває значна частина громадян.

Щодо негативних наслідків швидкого розширення системи вищої освіти, принаймні почасти, є обґрунтованою. Так, близько 85 % випускників українських середніх шкіл відразу після закінчення школи вступають до ЗВО. Водночас відзначається брак фахівців робітничих спеціальностей, зокрема, у металургійній, машинобудівній, хімічній промисловості та у будівельній галузі. Зазначений показник вступу випускників українських середніх шкіл до ЗВО справді є дуже високим за світовими стандартами. Для порівняння: 2012 року у США до ЗВО вступили близько 66 % випускників середніх шкіл [10].

Разом із тим, за іншим важливим показником розвитку системи вищої освіти, а саме за часткою осіб з вищою освітою, Україна не входить до числа беззастережних лідерів. За даними дослідження 2013 року серед країн ОЕСР (Організація міжнародного співробітництва та розвитку об'єднує 34 країни світу, більшість із яких є країнами з високим доходом громадян та високим індексом розвитку людського потенціалу), до першої десятки країн світу з найвищою часткою осіб, що мають вищу освіту, належать Канада (51 %), Ізраїль (46 %), Японія (45 %), США (42 %), Нова Зеландія (41 %), Південна Корея (40 %), Великобританія (38 %), Фінляндія (38 %), Австралія (38 %), Ірландія (37 %) [2]. За сумою показників частка осіб, що мають повну (22,7 %) та неповну вищу освіту (20,5 %) [11], можна стверджувати, що реальний відповідний показник для України становить близько 35 %, враховуючи, що до

числа осіб з неповною вищою освітою віднесено також тих, хто повної вищої освіти не отримав чи не отримає її у майбутньому.

За міжнародним показником рівня залученості до вищої освіти (Gross Enrolment Ratio – відсоток осіб, що одержують вищу освіту, незалежно від їхнього віку, від загальної кількості осіб, які мають типовий для одержання вищої освіти вік) Україна посідає одне з чільних місць серед країн Центральної та Східної Європи (73 %). Разом із тим, наша країна за показником залученості до вищої освіти відстає від таких країн, як Фінляндія (93 %), США (82 %), Швеція (79 %) та Норвегія (78 %), які також мають значно вищий рівень загального соціально-економічного розвитку [12].

Таким чином, лише деякі параметри системи вищої освіти в Україні можна вважати надмірно високими (кількість випускників середніх шкіл, що вступають до ЗВО, кількість акредитованих ЗВО), тоді як у цілому українська вища освіта демонструє кількісні показники, зрівнянні з показниками інших сусідніх країн, у тому числі держав Центральної і Східної Європи.

Висновки. З метою максимального використання позитивного потенціалу сучасних глобальних тенденцій у розвитку освіти та подолання їх негативних наслідків необхідною є реалізація низки заходів, зокрема:

- децентралізація системи вищої освіти, реальна автономізація ЗВО (включно з економічною діяльністю), розвиток приватного сектору галузі вищої освіти з одночасним запровадженням ефективної системи оцінювання якості освіти, базованої на незалежних агенціях оцінювання якості;
- поступова реструктуризація й оптимізація державного замовлення на підготовку фахівців за участі роботодавців із метою приведення державного замовлення у відповідність до реальних потреб державного і приватного секторів національної економіки;
- розвиток системи освіти протягом життя;
- подальший розвиток експортного потенціалу вітчизняної вищої освіти з метою отримання економічних результатів, прискорення модернізації освіти та посилення впливу і престижу України у світі;
- активне впровадження у програми вищої освіти підприємницького складника, передусім у плані оволодіння здобувачами вищої освіти компетентностями, необхідними для ведення самостійної економічної діяльності, а також для отримання ними необхідних знань щодо законодавства та практики бізнесу в Україні і за кордоном;
- підвищення уваги до суспільствознавчого блоку вищої освіти й питань університетського самоврядування, від чого значною мірою залежить майбутня участь молодих людей у суспільно-політичному житті;
- цілеспрямована просвітницька робота з метою об'єктивного інформування батьків і абітурієнтів, зацікавленої громадськості щодо цінності тих чи інших спеціальностей на вітчизняному і міжнародному ринку праці.

Література:

1. Nye J. S., Jr. *The Paradox of American Power. Why the World's Only Superpower Can't It Alone*. N. Y., Oxford: Oxford University Press, 2002. XVIII. 222 p.
2. Переосмысляя современность. *Политические исследования*. 2003. №3. С. 12–33.
3. Гончарук В. В., Гончарук В. А. Впровадження ідей сталого розвитку в освіту. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути: тези доповідей I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції; 1–2 серпня 2019 р. Дніпро, 2019. С. 137–142.*
4. Громовенко К. В. Універсальні міжнародні правові стандарти права на вищу освіту. *Юридичний науковий електронний журнал*. Електронне наукове фахове видання. 2018. № 4. С. 183–186. URL: <http://lsej.org.ua/index.php/arkhivnomeriv?id=95> (дата звернення: 13.03.2022).
5. Establishment of a University for Peace: General Assembly resolution 34/111, 1979. UN. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/34/111> (Last accessed: 13.03.2022).
6. Свобода мысли, совести, религии и убеждений в РТ. *Образование и религия: современное состояние и перспективы: доклад Республики Таджикистан*, HDIM.DEL/0322/11 4 October 2011. Organization for Security and Cooperation in Europe. URL: <https://www.osce.org/ru/odihr/83477> (Last accessed: 13.03.2022).
7. Всемирная конференция по высшему образованию 2009 г.: *Новая динамика развития высшего образования и исследований в целях социальных изменений и развития* (ЮНЕСКО, Париж, 5–8 июля 2009 г.). Коммюнике (8 июля 2009 г.). С. 8. URL: <http://законодавство.com/obednanih-natsiy-organizatsiya/vsesvitnya-konferentsiya-vischoji-osviti2009236738.html> (дата звернення: 13.03.2022).
8. Гончарук В. В., Гончарук В. А. Модернізація вищої освіти України з орієнтацією на світові тенденції. *Perspectives of science and education*. Proceedings of the 14th International youth conference (January 17, 2020). SLOVO\WORD, New York, USA. 2020. Pp. 213–224.
9. Біда О. А., Гончарук В. В., Гончарук В. А. Професійна мобільність як фактор професійної успішності сучасного фахівця. *Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 178. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 17–21.*
10. College Enrollment and Work Activity of 2012 High School Graduates. *US Bureau of Labor Statistics*, April 17, 2013. URL: <http://www.bls.gov/news.release/hsgec.nr0.htm> (Last accessed: 13.03.2022).
11. Рівень освіти населення у відповідних вікових групах. Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України. URL: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2010/gdn/sdh/dod_06.htm (дата звернення: 13.03.2022).
12. Молодь України: від освіти до праці / [Оксамитна С., Виноградов О., Малиш Л., Марценюк Т.; за ред. С. Оксамитної]. Київ: ВПЦ НаУКМА, 2010. С. 18.

References:

1. Nye J. S., Jr. *The Paradox of American Power. Why the World's Only Superpower Can't It Alone*. N. Y., Oxford: Oxford University Press, 2002. XVIII. 222 p. [in English].
2. Pereosmysliaia sovremennost. *Polytycheskye yssledovanyia*. 2003. № 3. S. 12–33 [in Russian].
3. Honcharuk V. V., Honcharuk V. A. *Vprovadzhennia idei staloho rozvytku v osvitu. Intehratsiia osvity, nauky ta biznesu v suchasnomu seredovyshchi: litni dysputy: tezy dopovidei I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii; 1–2 serpnia 2019 r. Dnipro, 2019. S. 137–142 [in Ukrainian].*

4. Hromovenko K. V. Universalni mizhnarodni pravovi standarty prava na vyshchu osvitu. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. Elektronne naukove fakhove vydannia. 2018. № 4. S. 183–186. URL: <http://lsej.org.ua/index.php/arkhivnomeriv?id=95> (data zvernennia: 13.03.2022) [in Ukrainian].
5. Establishment of a University for Peace: General Assembly resolution 34/111, 1979. UN. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/34/111> (data zvernennia: 13.03.2022) [in English].
6. Svoboda mysly, sovesty, relyhyy y ubezhdyni v RT. Obrazovanye y relyhyia: sovremennoe sostoianye y perspektyvy: doklad Respublyky Tadzhykystan, HDIM.DEL/0322/11 4 October 2011. Organization for Security and Cooperation in Europe. URL: <https://www.osce.org/ru/odihr/83477> (data zvernennia: 13.03.2022) [in Russian].
7. Vsemyrnaia konferentsiia po vysshemu obrazovaniu 2009 h.: Novaia dynamyka razvytiia vyssheho obrazovaniia y yssledovanyi v tseliakh sotsyalnykh yzmenenyi y razvytiia (YuNESKO, Paryzh, 5–8 yulia 2009 h.). Kommiunyke (8 yulia 2009 h.). S. 8. URL: <http://законодавство.com/obednanih-natsiy-organizatsiya/vsesvitnya-konferentsiya-vischoji-osviti2009236738.html> (data zvernennia: 13.03.2022).
8. Honcharuk V. V., Honcharuk V. A. Modernizatsiia vyshechoi osvity Ukrainy z oriientatsiieiu na svitovi tendentsii. Perspectives of science and education. Proceedings of the 14th International youth conference (January 17, 2020). SLOVO\WORD, New York, USA. 2020. Pp. 213–224 [in Ukrainian].
9. Bida O. A., Honcharuk V. V., Honcharuk V. A. Profesiina mobilnist yak faktor profesiinoi uspishnosti suchasnoho fakhivtsia. Naukovi zapysky / Red. kol.: V. F. Cherkasov, V.V. Radul, N. S. Savchenko ta in. Vypusk 178. Seriia: Pedagogichni nauky. Kropyvnytskyi: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2019. S. 17–21 [in Ukrainian].
10. College Enrollment and Work Activity of 2012 High School Graduates. US Bureau of Labor Statistics, April 17, 2013. URL: <http://www.bls.gov/news.release/hsgec.nr0.htm> (data zvernennia: 13.03.2022) [in English].
11. Riven osvity naselennia u vidpovidnykh vikovykh hrupakh. Ukrstat.org – publikatsiia dokumentiv Derzhavnoi Sluzhby Statystyky Ukrainy. URL: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2010/gdn/sdh/dod_06.htm (data zvernennia: 13.03.2022).
12. Molod Ukrainy: vid osvity do pratsi / [Oksamytna S., Vynohradov O., Malyshev L., Martseniuk T.; za red. S. Oksamytnoi]. Kyiv: VPTs NaUKMA, 2010. S. 18. [in Ukrainian].